

Pavlova nauka o manželství v prvním listu Korint'anům

Stanislav Příbyl

První ze dvou kanonických listů apoštola Pavla, adresovaných korintské církevní obci, je spisem příležitostným, avšak v kontextu celého Nového zákona velice důležitým a v mnoha ohledech klíčovým. Apoštol jej sepsal pravděpodobně roku 57 v Efezu a reaguje v něm především na znepokojivé zprávy, jež se o Korintských doslechli: „Dověděl jsem se totiž o vás z domu Chloé, bratří, že jsou mezi vámi spory.“¹ Tyto roztržky hluboce narušovaly elementární soudržnost korintské církevní obce,² navíc se někteří křesťané uchýlovali k předkládání vnitrocírkevních záležitostí světské vrchnosti, již tehdy

hostilní vůči novému křesťanskému náboženství: „Jak to, že se někdo z vás opovažuje, má-li spor s druhým, jít k pohanským soudcům, místo bratřím?“³

Korintská církevní obec musela Pavlovi působit opravdu velké starosti, neboť, jak v listu uvádí, „se dokonce proslýchá, že je mezi vámi případ smilstva, a to takový, jaký se nevyskytuje ani mezi pohany, že totiž kdosi žije se ženou svého otce“.⁴ Kromě takového extrémního případu se v obci objevovaly ještě další přestupky proti cudnosti: „Což nevíte, že kdo se oddá nevěstce, je s ní jedno tělo?“⁵

¹ 1K 1, 11. Biblické citace jsou uváděny z Českého ekumenického překladu.

² „Jako hlavní problém 1. listu Korintským Pavel tematizuje štěpení obce. To bylo podníceno vědomím nadřazenosti některých členů obce z důvodu specifických představ o teologickém poznání („moudrosti“), pneumatickými zážitky nebo materiálním bohatstvím. Jakkoli jsou tyto faktory rozmanité, přece vždy působí stejně fatálně – vedou ke vzniku různých skupin.“ Viz POKORNÝ, Petr, HECKEL, Ulrich, *Úvod do Nového zákona*, Přehled literatury a teologie, Praha, 2013, s. 255.

³ 1K 6, 1.

⁴ 1K 5, 1.

⁵ 1K 6, 16a.

Přístavní město Korint v té době skýtal mnoho příležitostí k mravně neuspořádanému způsobu života.

Kromě reakcí na některé nejkřiklavější excesy považoval Pavel za správné odpovědět ve svém listu také na dotazy, které mu korintští věřící již dříve písemně položili. Tato pasáž je uvozena formulací „pokud jde o to, co jste mi napsali“.⁶ Právě první dotaz korintských se týká okruhu problémů spjatých především s manželstvím a sexualitou. Sama skutečnost, že se jej takto formalizovanou písemnou cestou dotazují, svědčí o mimořádné Pavlově autoritě u korintských křesťanů, ačkoli on sám k nim podle vlastního svědectví „přišel slabě, s velkou bázní a chvěním“.⁷

1. Ideál bezženství

Klíčem k pochopení Pavlových postojů v záležitostech volby mezi manželstvím a zdrženlivostí může být vysvětlující vsuvka uvnitř textu jeho komplexní odpovědi na předložené dotazy: „Lhůta je krátká. Proto ti, kdo mají ženy, ať jsou, jako by je neměli, a kdo pláče, jako by neplakali, a kdo jsou veselí, jako by nebyli, a kdo kupují, jako by nevlastnili, a kdo užívají věci tohoto světa, jako by neužívali; neboť podoba tohoto světa (*schéma tú kosmú*) pomíjí.“⁸

Očekávání brzké proměny veškerenstva a vědomí ohraničenosti dosud prožívané reality již Pavlovi nedovoluje navazovat na starozákonní vnímání tohoto světa jako světa přinášejícího radost, umožňujícího věřícímu prožívat definitivní naplněný život a také jej ochotně předávat dalším generacím. Tatum je někdejší plodivost, množivost a s nimi spjaté potěšení z četného potomstva, které tak nadšeně opěvuje žalmista: „Hle, synové jsou dědictvím od Hospodina, mzdou od něho plod lůna. Čím jsou šípy v ruce bohatýra, tím jsou synové zplomeni v mládí. Blaze muži, který jimi naplnil svůj toulec!“⁹

Může se zdát, že se Pavel ve své úvaze o „snovém“ prožívání přítomného věku příliš blíží stoickému pojetí apatie (*apatheia*),¹⁰ nebo že snad poněkud nekriticky

⁶ 1K 7, 1a.

⁷ 1K 2, 3.

⁸ 1K 7, 29b–31.

⁹ Ž 127, 3–5a.

¹⁰ „Ta pro stoiky znamená radikální vytěsnění vášní, jež se považují za zlo pro duši, od něhož se pak odvíjí její neštěstí. Vášně lze z duše vykořenit, protože se projevují v podobě chybných úsudků nebo představují jejich následky. Správný úsudek – a tím i poznání – odstraňuje vášně a činí

prejímá představy dobové židovské apokalyptiky. Z celkového kontextu Pavlových listů ovšem zřetelně plyne, že přeměna „podoby tohoto světa“ bude nutně spojena s Kristovou parusíí. O tom, že s dramatickým příchodem Syna člověka může být spjata obzvláštní utrpení těch, kdo se oddali rodinnému životu, svědčí ostatně samo Ježíšovo *logion*: „Běda těhotným a kojícím v oněch dnech!“¹¹

Za těchto okolností je Pavlova preference bezženství jednoznačná a opírá se navíc o apoštolovu vlastní osobní zkušenost: „Je pro muže lépe, když žije bez ženy. [...] Přál bych si totiž, aby všichni lidé byli jako já.“¹² Toto Pavlovo postavení bylo v soudobém židovském světě pro náboženské učitele netypické, proto svádí k formulování hypotéz týkajících se jeho předchozího stavu.¹³ Lze však rovněž přijmout, že opravdu nikdy ženatý nebyl, neboť jeho nasazení v boji za poznání ideál bylo za všech okolností bezvýhradné, a to i zpočátku, v době, kdy se cítil povinován zachraňovat dosavadní náboženskou identitu tváří v tvář rodícímu se křesťanství: „Slyšeli jste přece o tom, jak jsem si kdysi vedl, když jsem ještě byl oddán židovství, jak horlivě jsem pronásledoval církev Boží a snažil se ji vyhubit. Vynikal jsem ve věrnosti k židovství nad mnoho vrstevníků v našem lidu a nadmíru jsem horlil pro tradice našich otců.“¹⁴ Později došlo u Pavla příklonem ke křesťanství k převratnému ideovému zvratu, avšak jeho nezdolné osobní nasazení pro věc zůstalo,¹⁵ navíc však bylo zušlechtěno úchvatnou pastýřskou láskou.

Této Pavlově celistvé bezvýhradnosti odpovídá také ideál nerozděleného srdce, který rozkrývá před svými korintskými adresáty: „Svobodný se stará o věci Páně,

člověka šťastným.“ Viz REALE, Giovanni, *Storia della filosofia antica*, Volume V – Lessico, indici e bibliografia, Milano, 1989, s. 22.

¹¹ Mk 13, 17.

¹² 1K 7, 1b.7a.

¹³ „Židovští vůdcové, kteří zastávali obdobné pozice, jakou má v Novém zákoně Pavel, bývali řádně ženatí, avšak Pavel v době své křesťanské misie, jak je popsána v Novém zákoně, manželku zjevně neměl. Obvyklým pokusem o sladění těchto skutečností je domněnka, že byl vdovcem. [...] Nabízejí se ještě další možnosti. Před svým obrácením mohl být rozveden. Je dokonce možné, že jeho žena, pokud byla římskou občankou, se od něj po jeho obrácení odloučila.“ Viz ORR, William F., WALTHER, James Arthur, *1 Corinthians*, New York, 1976, s. 209.

¹⁴ Ga 1, 13–14.

¹⁵ „Připomínkou této snahy vyhubit věřící v Krista připojením poukazu na jeho pevné přilnutí k židovství, v němž předčil výrazně ty příslušníky židovského národa, s nimiž se svým věkem mohl srovnávat, tj. své vrstevníky, jak se správně překládá, chce Pavel jen výrazným způsobem podtrhnout, že tak obrovská změna v jeho životě není myslitelná bez Božího zásahu. A z tohoto ‚zázraku‘ vyplývá jak božský původ evangelia, tak potom i charakter jeho povolání, které přijal od Krista.“ Viz TICHÝ, Ladislav, *List Galatským*, Praha, 2016, s. 101.

jak by se líbil Bohu, ale ženatý se stará o světské věci, jak by se zalíbil ženě a je rozpolcen. Žena bez manžela nebo svobodná dívka se stará o věci Páně, aby byla svatá tělem i duchem. Provdaná se stará o světské věci, jak by se zalíbila muži.“¹⁶

Jako na ostatních obdobných místech Pavlovy výpovědi o manželství a zdrženlivosti je i zde zcela symetricky rozdělena úloha muže a ženy, takže v této pasáži například není uvedena žena jako „pomocnice muže“,¹⁷ jež by muži svým příčiněním ulehčovala realizovat přednostně jeho osobní zájem o věci Páně, odhlížející od jejich potřeb.¹⁸

Raněkřesťanský anonymní spis Didaché zná ovšem ženy, které stojí po boku askety a poskytují mu náležitou pomoc. Charismatictí kazatelé směli podle didachisty vést specifický životní styl: „Každý osvědčený a pravdivý prorok, který jedná proti kosmickému mystériu církve (*mysterion kosmikon ekklesias*), ale neučí tak jednat, jak sám jedná, vámi nebude souzen, má totiž soud u Boha; stejně jednali staří proroci.“¹⁹

Nelehko srozumitelná formulace tohoto pokynu bezesporu připomíná způsob, jakým se o manželství a o církvi vyjadřuje známý výrok listu Efesanům: „Je to veliké tajemství, které vztahují na Krista a na církev.“²⁰ S přihlédnutím k tomuto kontextu by se u takového proroka jednalo o *matrimonium spirituale*, totiž o jeho soužití se ženou v pohlavní zdrženlivosti.²¹ Avšak i Pavel přiznává významným misionářům církve právo na ženský doprovod: „Nemáme právo brát s sebou věřící ženu [doslova „ženu sestru“, *adelfén gynaika*], tak jako ostatní apoštolové i bratři

¹⁶ 1K 7, 32b–34.

¹⁷ Srov. Gn 2, 18.

¹⁸ „Pavel požaduje pro vztah muže a ženy striktní rovnoprávnost a spravedlnost (*iustitia distributiva*). [...] I když se musí opakovat, Pavel co nejpřísněji dbá na to, aby o ženě platilo a bylo od ní požadováno totéž, co od muže, a naopak.“ Viz BERGER, Klaus, *Kommentar zum Neuen Testament*, Gütersloh, 2011, s. 585.

¹⁹ Did 11, 11. Viz VARCL, Ladislav, DRÁPAL, Dan, SOKOL, Jan (překl.), *Spisy apoštolských otců*, Praha, 2004, s. 21.

²⁰ Ef 5, 32.

²¹ „Nejpřesvědčivější je vycházet z Ef 5, 32, kde se v souvislosti s manželstvím hovoří o ‚tajemství‘, které se vztahuje ‚na Krista a církev‘ (*eis Christon kai tén ekklesian*). Vzhledem k tomu, že se v raně křesťanském myšlení označuje církev za ‚čistou pannu‘ (*parthenos agnē*), resp. za ‚nevěstu‘ (*nyμφή* – Zj 22, 17), jedná se o nevěstu Kristovu. Již tehdy byla obvyklá praxe tzv. ‚syneisis‘, totiž soužití askety s pannou (zvané též *matrimonium spirituale*), tj. partnerství, zdržující se pohlavního spojení, jako obraz vztahu církve ke Kristu.“ Viz HAHN, Ferdinand, KLEIN, Hans, *Die frühchristliche Prophetie, Ihre Voraussetzungen, ihre Anfänge und ihre Entwicklung bis zum Montanismus, Eine Einführung*, Neukirchen-Vluyn, 2011, s. 141.

Páně i Petr?²² V případě těchto nápomocných žen zjevně nelze hovořit o jejich zcela „rovnoprávném“ postavení ve vztahu k doprovázenému apoštolovi.²³

Počátkem druhého křesťanského století se pak již stále pevněji utvářejí struktury místních církví, jak o tom svědčí zejména listy biskupa a mučedníka Ignáce z Antiochie. V čele církvi má podle Ignácova svědectví stát konkrétní osoba jediného zodpovědného biskupa, který býval zpravidla ženatý. Charisma těch křesťanů, kteří setrvali v panictví, se pak v žádném případě nesmělo pro ně stát záminkou k odmítnutí biskupské autority: „Kdo dokáže vytrvat ve zdrženlivosti ke cti těla Páně, ať tak žije bez vychloubání. Kdyby se vychloubal, zhyne, a kdyby se vyvyšoval nad episkopa, bude zahuben.“²⁴

Nicméně je zřejmé, že panictví požívalo v církvi vysokou úctu, nebylo však ještě strukturálně spjata s výkonem konkrétního úřadu.²⁵ Obava, že by manželství mohlo být zpochybňováno asketickými entuziasty, se zračí rovněž ve výzvě listu Židům, sepsaném ještě na sklonku prvního století: „Manželství ať mají všichni v úctě a manželé ať jsou si věrni, neboť neřestné a nevěrné bude soudit Bůh.“²⁶

2. Monogamní manželství

Tak také Pavel, přestože načrtl svůj osobní pohled na spirituálně bohatý význam svobodného stavu, preferuje monogamní manželství jako způsob života nejlépe vhodný pro věřící křesťanských obcí: „Abyste se však uvarovali smilstva, ať každý má svou ženu a každá svého muže. Muž ať prokazuje ženě, čím je jí povinen,

²² 1K 9, 5.

²³ „Smysl tohoto výroku není orientován na aktivní roli žen, nýbrž na právo misionáře brát s sebou křesťanku, která ho – zřejmě podobně jako některé ženy Ježíše – doprovázela a starala se o něj. Jakou jinou roli v rámci misie mohla plnit, nám tento Pavlův výrok neudává.“ Viz RYŠKOVÁ, Mireia, *Pavel z Tarsu a jeho svět*, Praha, 2014, s. 256.

²⁴ IgnPol 5, 2a. Viz *Spisy apoštolských otců*, s. 139–140.

²⁵ „Ignácův sklon vidět v jednotě těla a ducha zvláštní poznávací znamení církevního života (viz např. IgnEf 8, 2), by mohl být motivem jeho opatrného přístupu k celibátu. S tím úzce souvisí otázka, zda by celibát nemohl zpochybnit biskupskou autoritu, neboť v té době byli nositelé vyšších úřadů v církevních obcích převážně ženatí (srov. Polykarp, Fil 11). [...] V Ignácově představě se jak skrze manželství, tak i skrze církevní obec vzájemně sjednocují protiklady mezi tělem a duchem. Formování asketické elity by tuto vizi křesťanského společenství zpochybňovalo.“ Viz SCHOEDEL, William R., *Die Briefe des Ignatius von Antiochien*, Ein Kommentar, München, 1990, s. 423.

²⁶ Žd 13, 4.

a podobně i žena muži. Žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže. Podobně však ani muž nemá své tělo pro sebe, ale pro svou ženu.²⁷

Zdá se, jako by zde Pavel redukoval potřebu či nutnost uzavřít manželství na pouhý prostředek k uspokojení tělesné žádosti (*remedium concupiscentiae*), jak tento aspekt manželského soužití výstižně označovalo starší kanonické právo.²⁸ Avšak židovství nahlíželo v řádně uzavřeném manželství také ušlechtilost mužova charakteru i jeho začlenění mezi lid obdařený Hospodinovou smlouvou a spásou, jak to výstižně vyjadřuje například odkaz Tóbitův synovi Tóbijášovi ve stejnojmenné biblické knize: „Chraň se, synu, všeho smilstva a především si vezmi ženu z potomstva svých otců. Neber si ženu cizinku, která není z kmene tvého otce, protože jsme synové proroků.“²⁹ Navíc Pavel zdůrazňuje nezbytnou tělesnost manželství ve zřejmé polemice s době poplatnými přemrštěnými asketickými tendencemi, které se mohly infiltrovat také do mysli a snad i do praxe některých korintských křesťanů.

Podle Pavla ovšem tvoří také intimně žijící manželé duchovní jednotu, proto formuluje dílčí výjimku: „Neodpírejte se jeden druhému, leda se vzájemným souhlasem a jen na čas, abyste byli volní pro modlitbu. Potom buďte zase spolu, aby vás satan nepokoušel, když byste se nemohli ovládnout. To ovšem říkám jako ústupek, ne jako příkaz.“³⁰ Pavel zde nenavrhuje nic neobvyklého, neboť židovství jeho doby znalo pohlavní zdrženlivost manželů, vyhrazenou pro studium Tóry a modlitbu, jak o tom svědčí například apokryfní Závěť dvanácti patriarchů: „Je čas k milování se svou ženou a čas k zdrženlivosti k modlitbě.“³¹

Presvědčení, že tělesné naplňování manželství brání bezvýhradnému duchovnímu soustředění, a proto je třeba vyčlenit období vyhrazená pouze duchovní službě, bylo zakotveno již v prostředí jeruzalémského chrámového kultu.³² Tato skutečnost měla později vliv také na chápání smyslu pohlavní zdrženlivosti v manželstvích křesťanských duchovních.

²⁷ 1K 7, 2–4.

²⁸ Srov. kán. 1013 § 1 CIC/1917.

²⁹ Tób 4, 12a.

³⁰ 1K 7, 5–6.

³¹ Závěť Neftaliova 8, 8. Viz SOUŠEK, Zdeněk, *Knihy tajemství a moudrosti I*, Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy, Praha, 1995, s. 262.

³² „Podle názorů z prvního století po Kristu se velebnější musejí přinejmenším v časové blízkosti své služby zdržet jakékoli sexuální aktivity.“ Viz BERGER, Klaus, *Zölibat*, Eine theologische Begründung, Leipzig, 2009, s. 48.

Koncem 4. století potvrzuje římský biskup Siricius takový závazek zdrženlivosti pro kleriky: „Dozvěděli jsme se totiž, že velmi mnozí kněží a levité [tj. jáhni] dlouhou dobu po svěcení plodí potomstvo jak z vlastních manželství, tak i z hanebných cizoložství, a své jednání brání pod záminkou, že ve Starém zákoně je kněžím a služebníkům plození dovoleno. Proč ale byli kněží vyzváni, aby v roce svého úřadu bydleli v chrámu daleko od svých domovů? Z toho důvodu totiž, že ani nesměli se svými manželkami tělesně obcovat, aby tak Bohu přinášeli v čistotě svědomí a jasnosti bohubilou obět.“³³

Pavův postoj vůči instituci manželství rozhodně není nepřátelský a s tím souvisí také jeho přípuštění druhého sňatku: „Svobodným a vdovám pravím, že je pro ně lépe, když zůstanou tak jako já. Je-li jim zatěžko žít zdrženlivě, ať vstoupí v manželství, neboť je lepší žít v manželství než se trápit.“³⁴ Také zde se sice zračí apoštolova preference života v celibátu, pokud ovšem takový způsob života nevede k frustraci a zmaru, čímž pak ztrácí svůj vnitřní smysl života „ke cti těla Páně“. Na druhé straně by nebylo vhodné nutit každého k životu v manželství.

Pavlova pozice je tedy vzácně vyrovnaná a přičítá se představě, že křesťan smí uzavřít v životě pouze jedno manželství. V rané církvi se ovšem považovalo jedině životní manželství nezřídka za závaznou normu, ostatně proto také Pavel – vědom si své autority – druhé manželství výslovně povoluje. Pro vdovy bylo rozhodnutí uzavřít nový sňatek často existenční nutností z hlediska osobního materiálního zabezpečení. Pavel zde však má jistě na mysli také muže vdovce, jak o tom svědčí poznámka, že ovdovělí mají zůstat „jako on“.

Návrat ke striktnímu zákazu druhého manželství po ovdovění se v křesťanstvu znovu objevil počátkem druhé poloviny 2. století v rámci praxe tzv. montanistického hnutí, přinášejícího skrze zakladatele Montana a jeho dvě následovnice Priscillu a Maximillu údajné „nové proroctví“. Tento duchovní směr se nijak závažně neodchyloval od věroučné ortodoxie, avšak o to více lpěl na extravagantních a vybičovaných praktikách neřízené extáze a přemrštěné askeze.³⁵

³³ List *Directa ad decessorem* biskupovi Himeriovi z Tarragony, kap. 7, § 8–9. Viz DENZINGER, Heinrich (ed.), *Enchiridion symbolorum, definitioinum et declarationum de rebus fidei et morum*, Freiburg im Breisgau, 1991, s. 93 (DS 185).

³⁴ 1K 7, 8–9.

³⁵ „Noví proroci kladli přísné nároky na způsob života, jaký má odpovídat křesťanům, očekávajícím zjevení Pána. Sice se neodvážili zapovědět manželské soužití, avšak znovuobnovili starou zásadu, která se již ve velkých městech zpochybňovala, že totiž křesťan smí ve svém životě uzavřít jen

Jak je však zřejmé z Pavlova pokynu adresovaného vdovám, Pavel askezi nevnucuje, ačkoli ji preferuje: „Žena je vázána zákonem, pokud žije její muž. Jestliže muž umře, je svobodná a může se vdát, za koho chce, ale jen v Kristu. Po mém soudu bude však pro ni lépe, zůstane-li tak.“³⁶ Sňatek „v Kristu“ u Pavla ještě výslovně neznamená oddávky s církevní asistencí. Pavel spíše požaduje, aby vdovin nový partner pocházel z řad pokřtěných.³⁷ První svědectví o konkrétní roli zástupců církve ve vztahu ke sňatku věřících podává Ignác z Antiochie: „Ženich a nevěsta se mají brát se souhlasem episkopa, aby to byl sňatek podle Pána, a ne podle chtivosti.“³⁸

3. Rozloučení manželství

Pavel jistě znal Ježíšovo převratné pojetí bezvýhradné monogamie a zákazu rozvodu. Aniž jej přímo cituje, rozlišuje učení samotného Ježíše od pokynů a doporučení vyvěrajících z vlastní autority. Nauka, kterou zde ve svém „traktátu o manželství“ podává, se tak fakticky člení do dvou stupňů, totiž absolutně závazného, který přikazuje sám vzkříšený a vyvýšený Pán (*kyrios*), a nižšího, který zavádí Pavel jako „z vůle Boží povoláný apoštol Krista Ježíše“.³⁹ „Těm, kteří žijí v manželství, přikazuji – ne já, ale Pán – aby žena od muže neodcházela. A když už odejde, ať zůstane neprovdána nebo se s mužem smíří; a muž ať ženu neopouští. Ostatním pravím já, a ne už Pán: Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští. A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. [...] Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázáni.“⁴⁰

Je zde zahrnut rovněž zájem dětí, které mohou vyrůstat v harmonickém prostředí pouze tehdy, není-li otázka náboženského soužití rodičů předmětem soustavných

jediné manželství. Na její dodržování přísně dbali. Ohledně postů stanovili křesťanským obcím nové, neslýchané přísné předpisy. [...] Ukládáním zdrženlivosti chtěly prorokyně vyvolat u svých stoupenců extatické stavy, což byl pravý důvod, proč nové proroctví hlásalo askezi.“ Viz ACHELIS, Hans, *Das Christentum in den ersten drei Jahrhunderten*, Leipzig, 1925, s. 199–200.

³⁶ 1K 7, 39–40a.

³⁷ „Jestliže je manželství ukončeno smrtí manžela, pak se může vdova provdat za muže podle své volby. Že se tak má stát v Pánu, zřejmě znamená, že si má vzít muže, který věří v Ježíše Krista.“ Viz LANG, Friedrich, *Die Briefe an Korinther*, Göttingen–Zürich, 1986, s. 103.

³⁸ IgnPol 5, 2b. Viz *Spisy apoštolských otců*, s. 140.

³⁹ 1K 1, 1.

⁴⁰ 1K 7, 10–13.15a.

rozepří: „Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem, jinak by vaše děti byly nečisté; jsou však přece svaté!“⁴¹ Jedná se zde o potomky nepokřtěné, vždyť také oni jsou tajemně zahrnuti do spásné dynamiky víry, která vstoupila do života některého z jejich rodičů.⁴²

Na první pohled je zřejmé, že to, co zde Pavel formuluje, tvoří dodnes jeden ze základních pilířů kanonickoprávní úpravy manželství. Je ovšem třeba mít na zřeteli, že Pavlovým úmyslem není předložit čtenářům listu vzorový model pro sestavování budoucích právních sbírek.⁴³ Nicméně i samo Ježíšovo kázání na hoře obsahuje nejen výzvy, které nelze vpravit do soustavy závazných norem, nýbrž také prvky, jež bylo možno v budoucnu použít jako základ upořádané a pro křesťany závazné disciplíny. Jestliže Ježíš například předává modlitbu Otče náš v kontextu svého učení o modlitbě,⁴⁴ pak velmi záhy přichází didachista se závazným pokynem: „Třikrát denně se takto modlete.“⁴⁵

Dějiny působení (*Wirkungsgeschichte*) biblických záznamů Ježíšova etického učení ukazují, že je to především výrok o nerozlučitelnosti manželství, který se stal nosným podnětem pro budoucí právně závazné normativní zakotvení: „Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí ji do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží.“⁴⁶

Klauzule o smilstvu (*Unzuchtsklausel*), obsažená v tomto výroku, je blízká závěru jeruzalémského sněmu, zaznamenanému podle Lukášových skutků v tzv. apoštolském dekretu: „Zdržujte se všeho, co bylo obětováno modlám, také krve, pak

⁴¹ 1K 7, 14.

⁴² „K posílení své argumentace obrací Pavel pozornost těch, kdo žijí ve smíšených manželstvích, na jejich vztah k vlastním dětem. V dané souvislosti se jedná o nevěřící děti, které se narodily ještě v době, kdy oba rodiče byli pohany. Jejich křtu zamezil buď nekřesťanský partner, což by zřejmě odporovalo pozitivnímu ocenění v první polovině verše, nebo ony samy již jako dospělě křest odmítly.“ Viz WOLFF, Christian, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, Leipzig, 1996, s. 144.

⁴³ „Pavlovy odpovědi a Ježíšovy odpovědi v synoptických evangeliích položily základ církevního kanonického práva v otázkách rozvodu a nového sňatku. Je však třeba brát v potaz, že původním úmyslem tohoto úryvku nebylo zavést kanonické právo, nýbrž reagovat na konkrétní situaci v Korintu. [...] V každém případě je třeba tomuto textu naslouchat nejprve v původním historickém kontextu, nežli se začne zkoumat jeho užití v širších souvislostech pozdějších období.“ Viz FEE, Gordon, *The First Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, MI–Cambridge, 2014, s. 323.

⁴⁴ Mt 6, 9–13.

⁴⁵ Did 8, 3. Viz *Spisy apoštolských otců*, s. 19.

⁴⁶ Mt 5, 32.

masa zvířat, která nebyla zbavena krve, a konečně smilstva.⁴⁷ Smilstvem (*porneia*) se zde zřejmě nemá na mysli cizoložství nebo prostituce, jejichž nepřipustnost musela být křesťanům samozřejmá. Spíše se jednalo o manželské svazky s nevěřícími, což zřetelně odpovídá uvedenému Pavlovi dovození rozloučit manželství v případě, kdy nevěřící strana pocházející z pohanství by znemožňovala pokřtěnému v řádném manželském svazku „pokojně žít bez urážky Stvořitele (*sine contumelia Creatoris*)“, jak danou situaci výstižně vyjadřuje klasická kanonickoprávní formulace.⁴⁸

Pavel právě v této souvislosti stvrzuje, že „Bůh nás povolal k pokoji“,⁴⁹ a proto také nepožaduje hrdinné sebeobětování věřící strany, jež by měla od nevěřícího partnera snášet ústrky, ztrpčující život oběma navzájem. Také v této záležitosti jsme svědky podivuhodné skutečnosti, že totiž církev, jejíž věřící byli ochotni vydat v pronásledování všanc svou svobodu i životy, se přesto v pastýřské péči řídila zdrženlivou umírněností: „Nikdo ať vás nezatěžuje jinými povinnostmi než těmi, které jsou naprosto nutné.“⁵⁰ Je zřejmé, že Pavlovo pojetí souzní se shora uvedeným Ježíšovým *logion*, zaznamenaném v Matoušově evangeliu.⁵¹ Svazky i styky s pohanými jsou nebezpečím pro víru obecně, jak to ostatně zaznívá také v Pavlově druhém listu do Korintu: „Nedejte se zapřáhnout do cizího jha spolu s nevěřícími!“⁵²

K pochopení smyslu a dosahu pokynů, které Pavel formuluje, je třeba si uvědomit, že jím oslovení korintští tazatelé patřili k první generaci křesťanů, byli tedy skutečnými „prvotiny“. Jedná se tak o ty, kdo uvěřili v dospělosti, nacházeli se v určitých konkrétních životních situacích, a zajímalo je, zda stav, ve kterém právě žijí, odpovídá novému životu, který v Kristu prostřednictvím křtu přijali.

Základem, od něhož se odvíjí Pavlovo uvažování, je vést křesťany k tomu, aby zachovali *status quo*, pokud je to možné: „Každý ať žije v tom postavení, které měl

⁴⁷ Sk 15, 29a.

⁴⁸ Srov. kán. 1121 § 1, 2° CIC/1917 a kán. 1144 § 1, 2° CIC/1983.

⁴⁹ 1K 7,15c.

⁵⁰ Sk 15, 28b. Srov. též kán. 896 CCEO.

⁵¹ „V případě smíšeného manželství s pohanými dovoluje také Pavel rozloučení manželství (1K 7, 15 a násl.). Právě to je tzv. *privilegium paulinum*. Na tomto místě docházejí Pavel s Ježíšem k opravdové shodě. Takové manželství je rozlučitelné. Teologickým důvodem je skutečnost, že manželství zobrazuje vztah mezi Bohem a jeho lidem.“ Viz BERGER, Klaus, *Kommentar zum Neuen Testament*, s. 35.

⁵² 2K 6, 14a.

od Pána, když ho povolal k víře.⁵³ Na druhé straně může být – vzhledem k reálnému očekávání Kristovy parusie a proměny tohoto světa – vyměřen každému pouze krátký čas k uskutečnění vlastního životního projektu:⁵⁴ „Co se týká neprovdaných, nemám žádný rozkaz Páně, ale dávám jen radu jako ten, kdo je pro milosrdenství Páně hoděn důvěry. Domnívám se, že vzhledem k tomu, co má přijít, je pro člověka nejlepší zůstat tak, jak je. Máš ženu? Nechtěj se s ní rozejít. Jsi bez ženy? Žádnou nehledej. Ale i když se oženíš, nezhrěšíš. A vdá-li se dívka, nezhrěší.“⁵⁵

Na základě takto načrtnutého hodnotového rámce pak Pavel konkrétně vyzývá snoubence, kteří jako muži měli v kontextu doby zásadní slovo také v záležitosti rozhodnutí ke sňatku: „Domnívá-li se někdo, že jedná nečestně vůči své snoubence, která je už ve zralém věku, a že se patří, aby si ji vzal, ať udělá, co chce: nehřeší. Ať se vezmou. Ale kdo je v nitru pevný, nic ho nenutí, má v moci svou vlastní vůli a pevně se rozhodl, že se s ní neožení, jedná dobře. Takže kdo se ožení se svou snoubenkou, jedná dobře, ale kdo se neožení, udělá lépe.“⁵⁶ Obdivuhodná je zde zejména taktnost, s jakou Pavel o potřebě případného praktického řešení intimní touhy snoubenců hovoří.⁵⁷

4. Závěrem

Pavlova nauka o manželství i panenství, podaná v sedmé kapitole prvního listu Korintským, prozrazuje především ryzí smysl pro čistotu srdce i těla, tolik příznačný pro ideál mravního života, hlásaný v církvi od samotných jejích počátků. Lapidárně vyjadřuje tuto skutečnost list Judův, podle něhož se má křesťanům „ošklivit i plášť poskvrněný hříchem“.⁵⁸

⁵³ 1K 7, 17a. Obdobně též 1K 7, 20 a 7, 24.

⁵⁴ „Smysl Pavlových slov není třeba hnát do krajnosti. Pavel netvrdil, že Kristus přijde ihned nebo že křesťané mají zanechat svých povinností a životních vztahů. [...] Přesto si přeje, aby jeho čtenáři nahlíželi věci v náležitých proporcích, a vzhledem k tomu, že přítomný řád světa není řádem definitivním, nemají se nechat příliš pohlcovat podmínkami a vztahy, jež vbrzku pominou.“ Viz ERDMAN, Charles, *The First Epistle of Paul to the Corinthians*, Philadelphia, PA, 1928, s. 83.

⁵⁵ 1K 7, 25–28a.

⁵⁶ 1K 7, 36–38.

⁵⁷ „Apoštol naznačuje velice diskrétně sexuální tenze, jež se mohou v takovém vztahu objevit. Stávájí se problémem zvláště tehdy, je-li mužský ochránce panny ještě mladšího věku. [...] Pavel uklidňuje svědomí mužů a všech křesťanů církevní obce, že totiž oddat se této touze není hříchem. Musí však vyústit do manželství, přičemž plurál ‚ať se vezmou‘ předpokládá také souhlas panny.“ Viz ZELLER, Dieter, *Der erste Brief an die Korinther*, Göttingen, 2010, s. 274–275.

⁵⁸ Srov. Ju 23b.

Ne, že by snad byla církev ve svém zvěstování nového křesťanského života pohlčena pouze záležitostmi sexuální morálky, avšak sám Pavel uvádí, že hřích nečistoty se od jiných liší hlubokým narušením lidské integrity: „Varujte se smilstva! Žádný jiný hřích, kterého by se člověk dopustil, netýká se jeho těla; kdo se však dopouští smilstva, hřeší proti vlastnímu tělu.“⁵⁹

Zároveň Pavel píše v době, kdy se monogamní manželství stalo alespoň ve Středomoří obecně přijímanou normou soužití muže a ženy. Ta však ještě byla prostřednictvím křesťanského hlásání posílena uchováváním a rozvíjením Ježíšova učení o bezvýhradné vylučnosti a trvalosti manželského svazku.

Ačkoli Pavel v listu Korintským nepodává přímou citaci nebo výklad Ježíšových výroků, nýbrž odpovídá na otázky, položené písemně korintskými věřícími, nelze nalézt v celé starokřesťanské literatuře výstižnější rozvinutí základu položeného samotným Ježíšem. Tak se Pavlova nauka nachází na rozhraní čisté autenticity Ježíšových *logií* a počátku utváření kanonickopravní úpravy manželství, jež patří k nejpozoruhodnějším a nejsostikovanějším úpravám celých právních dějin a aplikuje se dodnes „se zřetelem na spásu duší, která musí být nejvyšším zákonem v církvi“ (kán. 1752 CIC/1983).

Resumé

V prvním listu Korint'anům apoštol Pavel reaguje na neuspokojivý náboženský a mravní stav tamní církevní obce. Odpovídá korintským rovněž na písemně formulované dotazy týkající se manželství a svobodného stavu. Apoštol dává přednost ideálu bezženství, neboť tento viditelný svět není definitivní a nemůže přinášet plnohodnotné životní naplnění. Sám Pavel dává sebe za příklad jako člověka, který se bez rodinných závazků může cele věnovat službě Bohu. Věřící však vybízí k tomu, aby vstupovali v manželství a vedli v něm intimní život. V souladu s Ježíšovým učením považuje Pavel manželství za nerozlučitelné, ovšem povoluje opustit nevěřícího partnera, pokud věřící straně brání v životě víry. To je základem budoucí kanonickopravní úpravy známé jako *privilegium paulinum*. Pavel také povoluje druhý sňatek ovdovělých osob. Ačkoli je Pavlovo pojednání o manželství původně příležitostným textem, dějiny působení tohoto úryvku významnou měrou ovlivnily budoucí církevní pojetí manželského kanonického práva.

⁵⁹ 1K 6, 18.

Summary

The Doctrine of Paul Concerning Marriage in the First Epistle to the Corinthians

In the First Epistle to the Corinthians, the Apostle Paul responds to the unsatisfactory religious and moral status of the local church community. He also responds to the Corinthians' questions about marriage and the unmarried status. The apostle prefers the ideal of a life without a wife, as this visible world is not definitive and cannot deliver adequate life fulfilment. Paul gives himself as an example of a person who, without family responsibilities, can devote himself to service of God. He, however, encourages believers to get married and lead intimate lives in marriage. In accordance with Jesus' teachings, Paul considers marriage to be indissoluble, but permits individuals to leave an unbelieving partner if that partner prevents the believing partner from the life of faith. This is the basis of the future canon law regulation known as the Pauline privilege. Paul also allows the second marriage of widowed persons. Although Paul's treatise on marriage was originally an occasional text, the history of this excerpt significantly influenced the future religious concept of matrimonial canon law.

Zusammenfassung

Ehelehre des Paulus im ersten Korintherbrief

Im ersten Korintherbrief antwortet der Apostel Paulus auf die unbefriedigende religiöse und moralische Situation der örtlichen Gemeinde. Er antwortet auch auf die schriftlichen Fragen der Korinther nach der Ehe und dem freien Stand. Der Apostel bevorzugt das Ideal der Ehelosigkeit, denn diese sichtbare Welt ist nicht endgültig und kann keine volle Lebenserfüllung bringen. Paulus gibt sich selbst als Beispiel einer Person, die sich ohne familiäre Verpflichtungen dem Dienst am Gott widmen kann. Die Gläubigen ermutigt er jedoch, in die Ehe einzugehen und ein intimes Leben zu führen. In Übereinstimmung mit der Lehre Jesu hält Paulus die Ehe für unauflöslich, er erlaubt jedoch den ungläubigen Ehepartner zu verlassen, wenn er dem gläubigen Partner das Leben des Glaubens verhindert. Dies ist die Grundlage der zukünftigen kanonischen Rechtsregelung, die heute als Paulinisches Privileg bekannt ist. Paulus erlaubt auch die zweite Ehe von verwitweten Personen. Obwohl die Abhandlung von Paulus über die Ehe ursprünglich ein gelegentlicher Text war, wurde das zukünftige religiöse Verständnis des kanonischen Eherechts von der Wirkungsgeschichte dieses Fragments bedeutsam beeinflusst.

Riassunto

L'insegnamento di Paolo sul matrimonio nella prima lettera ai Corinzi

Nella prima lettera ai Corinzi San Paolo reagisce all'insoddisfacente condizione religiosa e morale della comunità religiosa locale. Risponde anche alle domande rivoltegli per iscritto sul matrimonio e lo stato celibe. L'apostolo predilige l'ideale della vita senza una donna, perché questo mondo visibile ai sensi non è definitivo e non può pienamente adempiere la vita. Paolo pone se stesso come esempio di una persona che senza gli obblighi familiari si può dedicare pienamente al servizio di Dio. Incoraggia però i credenti a sposarsi e a praticare, sempre all'interno del matrimonio, la vita intima. Paolo, in corrispondenza all'insegnamento di Gesù, considera il matrimonio inseparabile, ma consente la separazione da un partner non credente se questo dovesse ostacolare la vita di fede della sua controparte credente. Questo rappresenta le fondamenta di una futura normativa canonica, nota come *privilegium paulinum*. Paolo consente anche un secondo matrimonio alle persone vedove. Anche se il trattato di Paolo sul matrimonio rappresentava originalmente un testo occasionale, la storia dell'influenza di questo brano nel corso dei tempi ha fundamentalmente condizionato la futura concezione del diritto canonico matrimoniale da parte della Chiesa.

Klíčová slova: apoštol, manželství, muž, žena, svobodný, ženatý, vdova, zdrženlivost

Keywords: apostle, marriage, man, woman, single, married, widow, abstinence

Autor

Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., IC.D., je knězem katolické Arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval prací Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (České konfesní právo po roce 1989). Je soudcem Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního a světského práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, vědeckým pracovníkem Ústavu pro právní otázky náboženské svobody na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě a duchovním správcem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Karla Velikého v Praze na Karlově.

Associate Professor JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., IC.D., is a priest from the Catholic Archdiocese of Prague. He studied at the School of Law of Charles University in Prague and the School of Canon Law of the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran

University in Rome. He received the degree of Associate Professor following a successful defence of his dissertation, Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Czech Religion Law after 1989), from the School of Law of University in Trnava (Slovakia). He is a judge of the Metropolitan Tribunal in Prague, teaches church law and secular law at the School of Theology of the University of South Bohemia in České Budějovice (Budweis), and is a scientific co-worker at the Institute for Legal Aspects of Religious Freedom of the School of Law of the University in Trnava, as well as serves as a spiritual administrator at the St. Mary of the Assumption and Charlemagne Church in Prague-Karlovy.

Univ.-Doz. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., IC.D., wirkt als Priester in Prager Erzdiözese. Er absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag und die Fakultät des kanonischen Rechts des Iuris-Utriusque-Instituts der Päpstlichen Lateranuniversität in Rom. Er habilitierte sich an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava (Slowakei) mit der Arbeit Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (in der deutschen Sprache) als Universitätsdozent. Er ist Richter des kirchlichen Metropolitangerichts in Prag und lehrt Kirchenrecht und weltliches Recht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in České Budějovice (Budweis). Er wirkt auch als wissenschaftlicher Mitarbeiter des Instituts für rechtliche Fragen der Religionsfreiheit an der Juristischen Fakultät der Universität in Trnava. Er ist auch als Seelsorger der Kirche St. Mariä Himmelfahrt und Kaiser Karl der Große in Prag-Karlovy tätig.

Professore JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., IC.D., sacerdote cattolico dell'Arcidiocesi di Praga, laureato in diritto alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga ed alla Facoltà di Diritto Canonico dell'Istituto Utriusque Iuris presso l'Università Pontificia Lateranense a Roma. Si è abilitato alla Facoltà di Giurisprudenza dell'Università di Trnava (Slovacchia) con la tesi Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989 (Diritto Ecclesiastico Ceco dopo il 1989). È giudice del Tribunale metropolitano a Praga, insegnante del diritto canonico e secolare alla Facoltà di Teologia dell'Università di Boemia Meridionale a České Budějovice, scienziato dell'Istituto degli aspetti giuridici della libertà religiosa presso la Facoltà di Giurisprudenza dell'Università di Trnava e rettore della chiesa di Santa Maria Assunta e di San Carlo Magno a Praga-Karlovy.

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., IC.D.

Krymská 23

101 00 Praha 10

e-mail: standa.pribyl@volny.cz